УДК 340.342
JEL H530

Дєєва Н.М., д.е.н., гол. наук. співробітник,
Інститут демографії та соціальних
досліджень ім. М.В. Птухи НАН України

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Окреслені особливості виконання соціальної функції держави в умовах розбудови її соціальної моделі в контексті подолання розбалансованості соціалізаційних можливостей і потреб в їх реалізації. Особливу увагу приділено структурній подвійності соціальної функції держави, яку необхідно враховувати при визначені змісту соціальної політики. Оцінено за рядом індикаторів, що відтворюють економічну активність і рівень підтримки незахищених верств населення, практику приведення змісту соціальної політики до умов соціалізованого ринку. Узагальнено спроби влади щодо регуляторного забезпечення соціального призначення держави за роки незалежності. Проведений аналіз деструктивних змін щодо інституціонального забезпечення соціальної відповідальності суб'єктів економіки за соціальну динаміку та їх участі у розвитку потенціалу соціалізації. Узагальнено умови досягнення соціальних цілей державою через перегляд теоретико-методологічної бази бюджетного процесу.

Ключові слова: *соціальна функція держави, реалізація, соціальна держава, особливості, зміни, оцінка, деструкції, перспективи.*

Постановка проблеми. Перед людством, яке вступило у XXI ст., стоїть складне завдання досягнення такого типу розвитку, вихідною і кінцевою метою якого б, безперечно, стала людина з усіма її різноманітними потребами. Йдеться про нову спробу повернення людям віри в можливість визначення і реалізації несуперечливої системи цілей, яка забезпечує досягнення соціальної справедливості. Інститутом, здатним забезпечити життя суспільства як цілісного організму, є держава. Проте розкриття соціальної специфіки держави вченими і практиками виявилося не простою справою і набуло не лише форми її різнотлумачення, а й навіть несприйняття в силу наявності зростання суперечності політичних, правових й економічних поглядів на проблему її створення й функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виходячи з того, що проблема соціального призначення держави є предметом розгляду учених різних наукових напрямків, період незалежного господарювання характеризується сплеском наукової думки з опрацювання теоретико-методологічних питань соціалізації економіки, механізму забезпечення соціальної орієнтації в ринковій економіці, обґрунтування соціальної політики, особливостей надання суспільних послуг тощо. Особливо виділяються в цьому контексті наукові пошуки таких вітчизняних учених як О. Амоша, В. Бесєдін, Д. Богиня, З. Варналій, З. Галушка, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Герасимчук, О. Грішнова, А. Гриценко, М. Долішній, С. Дорогунцов, Ю. Зайцев,

Т. Заяць, Б. Кваснюк, Е. Лібанова, Л. Лісогор, І. Лукінов, В. Мікловда, О. Новікова, В. Поповкін, Л. Тимошенко, М. Чумаченко та багатьох інших.

Виокремленню соціальної функції держави в якості самостійної, а в деякій мірі і інтегративної присвячені наукові розробки В.Хари і В.Новікова [1], В.Городяненка [2], В.Гришкіна [3], В.Котюка [4], та ін. В останні роки наукова думка була спрямована на визначення ролі і складових соціальної функції держави [5], дослідженні джерел реалізації соціальної функції держави [6], встановленні соціального призначення права [7], аналізі сучасних моделей реалізації соціальних функцій в демократичних державах [8].

Невирішені частини проблеми. Тим не менше, не дивлячись на активізацію науковців у дослідженні проблеми виконання державою власного соціального призначення, залишається прогалина в обгрунтуванні механізму реалізації соціальної функції за принципово нового конструкту її складників. За тією теоретичною і практичною базою, яка існує на сьогодні щодо створення і функціонування соціальної держави, остання є соціальною системою, що повністю гарантує громадянам різного соціально-економічного статусу споживання матеріальних і духовних благ у межах прожиткового мінімуму, а також створення стабільних умов нарощування життєвого рівня проживання населення шляхом самореалізації особистісного потенціалу в умовах прийнятого механізму господарювання. У прагненні виконати своє соціальне призначення держава має оптимально поєднати у своїх діях якості суб'єкта і інституту його забезпечення. Проте їх суміщення та поступове розширення соціальної функції держави в межах єдиного суспільного простору і є тим самим "тонким місцем", яке й визначає деструкції в соціальному поступі суспільства.

Постановка завдання. Метою статті є ретроспективна оцінка індикаторів соціальної політики держави на предмет переструктурування в аспекті адекватності ринковим умовам господарювання та реалій її виведення з лещат патерналістської методології соціалізації економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація інституту соціальної держави передбачає відповідальність суспільства за умови існування кожного громадянина, і водночас кожен громадянин має бути відповідальним за формування власного добробуту. З цього визначення випливає досить принципова методологічна позиція щодо змісту і структуризації соціальної політики. Вона реалізує себе через дві ланки комунікативної системи, а саме в поширеному і рамковому варіанті.

Широкий контекст соціальної політики в національному просторі передбачає перехід від «патерналізму» до високої активності членів суспільства в формуванні власних добробутних підвалин, а звужений контекст є пасивним та пов'язаний зі створенням і реалізацією економічної бази підтримки державою тих, хто ще або вже неспроможний до самозабезпечення в обмеженому спектрі потреб. У цій констатації закладено ряд принципових методологічних моментів, пов'язаних з правильним поєднанням розширеної і звуженої соціальної політики. Коли йдеться про активізацію працездатних членів суспільства, то вибудовується логічний

ланцюжок у руслі наслідку активності, за яким слідує підвищення обсягів виробництва та прибутковості суб'єктів господарювання, що автоматично сприяє збільшенню заробітної плати найманих працівників та обсягу відрахувань на соціальні потреби в суспільному масштабі. Завдяки зростанню заробітної плати працюючі за наймом громадяни набувають не тільки фінансові можливості до самозабезпечення, а й переймають певною мірою на себе відповідальність за підтримання життєдіяльності членів сімей, розвантажуючи соціальну систему від сплати допомог по безробіттю та інших виплат по соціальному захисту населення.

Таке розуміння соціальної політики потребує оцінки за певними індикаторами практики приведення її змісту у відповідність до умов соціалізованого ринку. Дотримуючись логіки відтворення реалій формування й реалізації соціальної політики впродовж 1990–2014 рр. у контексті активності і соціальної підтримки населення, обґрунтованим є для їх оцінювання задіяння таких показників як темпи росту ВВП, середньомісячної заробітної плати і зміни питомої ваги соціальних трансфертів у доходах населення (рис.1).

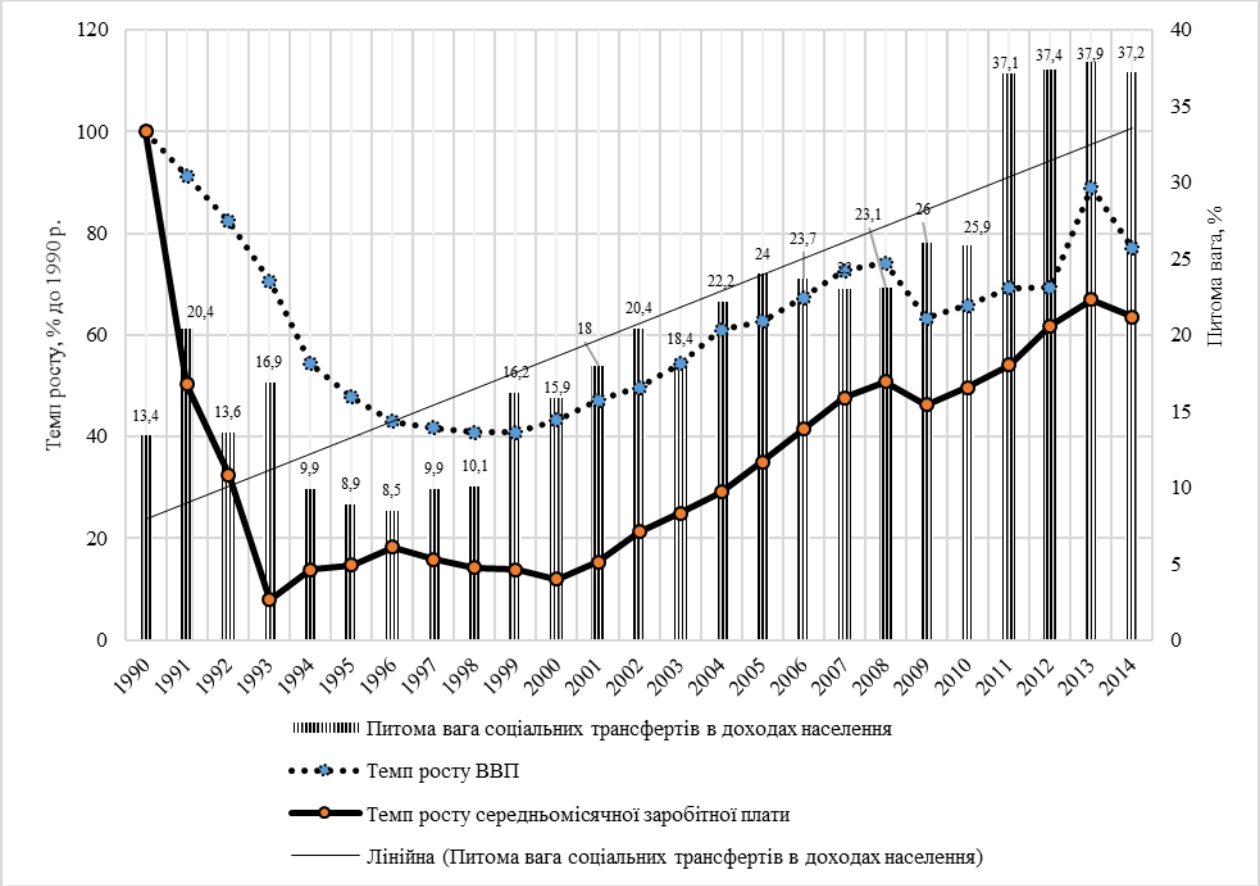

Рис.1. Динаміка показників, що відтворюють економічну активність і підтримку державою життєздатності населення у 1990–2014 роках.

Джерело: складено і розраховано за даними Державної служби статистики України.

Керуючись динамікою ВВП і середньомісячної заробітної плати, які за двадцятичотирьохрічний період так і не наблизилися до значень 1990 р. і склали відповідно до них тільки 77,1 % і 63,6 %, можна констатувати послаблення уваги держави до питань мотивації, а слідом і результативності праці. Внаслідок цього та з ряду інших причин, пов'язаних з питаннями зайнятості, населення не змогло досягти необхідної економічної самостійності. І не тільки не набуло, а й втратило добробутні позиції, а також багато в чому потребувало підтримки держави, про що засвідчує зростання питомої ваги соціальних трансфертів у доходах населення. Безумовно, достатня частина соціальних трансфертів утримує пенсійні виплати та стипендії. Але в їх складі вагома і до того ж динамічна частка припадає на соціальні допомоги, які за своєю сутністю спрямовані на пом'якшення негараздів бідності і слугують проявом погіршення соціальної структури населення. Згідно з розрахунками, питома вага соціальних допомог у складі доходів населення складала у 2014 р. понад 21,3 % і перевищувала аналогічний показник 1990 р. на 8,2 в.п. [9, с. 407; 10, с.372]. Вагомість цієї зростаючої частки підкреслює факт зменшення на початок 2015 р. кількості пенсіонерів та зменшення кількості бюджетних місць у навчальних закладах.

У цій констатації поєднано кілька принципових моментів. Перш за все, важливо звернути увагу на те, що державне регулювання системи соціального захисту та соціального забезпечення населення (різні види соціальних допомог, субсидій, пільг населенню) набуло пріоритетності над питаннями удосконалення системи оплати праці і приведення її у відповідність до ринкових змін в економіці. В результаті дві базові системи людського розвитку – оплата праці і соціальний захист населення – змінювалися за різними напрямами. Особливо значущим у цьому аспекті є розростання системи соціального захисту та соціального забезпечення населення відповідними законодавчими актами, зокрема з питання збільшення мережі і контингенту отримувачів соціальної державної допомоги та обсягів соціальних видатків державного і місцевих бюджетів. На противагу системі соціального захисту та соціального забезпечення населення законодавча й нормотворча діяльність держави щодо умов оплати праці найманих працівників повільно «розвалювалася» і фактично була перенесена до другорядних заходів.

У кінцевому підсумку процедури захисту трудових прав громадян перетворилися в довготривалу незриму арену боротьби працюючого населення, що відстоює соціальні права, і роботодавців, які вже давно створили свою «модель трудових відносин» у національному просторі, в якій ними лобіюються, в основному, питання зменшення розмірів податків та зборів на оплату праці та на отриманий прибуток від їх господарської діяльності. І врешті - решт сам Трудовий кодекс України для бізнесу став вже не таким важливим. Більш того, треба чесно визнати, що в нинішніх умовах правового нігілізму, який став звичним явищем, на мою думку, довго не працюватиме будь-який навіть досконалий Трудовий кодекс. Для бізнесу важливішими стали ті державні заходи, які зосереджені на змінах податкового і бюджетного законодавства на його користь. Тому на відміну від проекту Трудового кодексу України, який роками знаходиться на різних рівнях і стадіях обговорення,

прийняті у 2010 р. чергові Податковий кодекс України і Бюджетний кодекс України уже мають десятки затверджених Верховною Радою змін з питань, які часто прямо або опосередковано створюють преференції бізнесу, а не найманому працівнику. Як тут не згадати народне прислів'я, за яким «ніщо так не годує, як не вирішена проблема».

Відомий критик соціалістичної ідеології Фрідріх Август фон Хайєк у свій час зазначив: «Можна стверджувати, що з позицій правозаконності практика застосування правила без винятків є певною мірою більш важливою, ніж зміст самого правила.….ми можемо їздити і по лівій, і по правій стороні дороги, це не має значення, суттєво тільки те, що ми все це робимо однаково. Дане правило дозволяє нам передбачати поведінку інших людей. А це можливо, якщо всі виконують його, беззаперечно, навіть у тих випадках, коли воно може здатися несправедливим» (розрядка автора) [11].

У контексті регуляторного забезпечення владою соціального призначення держави необхідно підкреслити, що за роки незалежності України програмні документи щодо основних напрямів соціальної політики з прямим наголосом на пріоритетні державні аспекти затверджувалися указами Президента України тільки двічі, а саме у 1997 р. на 1997–2000 рр. [12] і у 2000 р. – на період до 2004 р. [13].

Для визначеності у проблемах забезпечення соціальності на теренах України за роки незалежності було здійснено кілька спроб створити та затвердити на законодавчому рівні «Концепцію сталого розвитку країни» [14]. Не дивлячись на безрезультативність цих спроб, нова парадигма розвитку суспільства (sustainable development) поступово витісняє державні стратегічні програми щодо формування, виконання і контролю соціальної політики до ряду державних завдань сталого розвитку.

Однопорядкова з приведеною концепцією методологічна платформа щодо соціальних аспектів розвитку закладена і в реформи, передбачені «Стратегією сталого розвитку "Україна – 2020"» (далі – Стратегія) [15]. У контексті Стратегії передбачено декілька векторів суспільного поступу, за якими передбачається досягнення європейських стандартів життя та гідного місця Україні в світі, а також забезпечення гарантій у тому, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг у державному та приватному секторах. Навряд чи можна не погодитися з виокремленими перспективами. Проте, якщо перейти від абстрактного сприйняття цільових віх до конкретного, то слід врахувати необхідність зміни акцентів щодо суб'єктів реалізації Стратегії, а саме набуття територіальними громадами права самостійного вирішення питань місцевого значення, свого добробуту і водночас відповідальності за розвиток всієї країни.

Конструктивною основою вирішення цього надскладного питання соціального, політичного й економічного розвитку є радикальні зміни у здатності влади до виконання соціальної функції. В їх порозумінні є сенс керуватися логікою Е. Ласло,

за якою «…всі говорять про життєздатність, але не всі розуміють, що саме поставлено на карту. Напрошується неминучий висновок: …ми повинні змінитися. Побоююсь, що питання вже йде не про те, чи слід нам змінюватися, а про те, як швидко і наскільки якісно ми змінимося…» [16].

Зрозуміло, що «змінитися» повинна не тільки влада. Змінитися повинні всі суб'єкти економіки, а саме держава, суспільство, бізнес та громадяни, обов'язково враховуючи, що ці процеси взаємозалежні. Крім того, давно відомо, що вибір суспільством шляхів і методів досягнення забезпечення соціальної спрямованості розвитку не є вільним, так як при всьому безперечному домінуванні економічної сфери тенденція до економізації ставить на чергу денну і активізує протилежну їй тенденцію, а саме посилення соціальної компоненти суспільного життя. Одночасно посилення як однієї, так і іншої компоненти має відбуватися не в умовах зростання суперечності між ними, а на підґрунті органічного поєднання і співіснування. Більше того, прояв і пом'якшення суперечностей відображають цільову діяльність великих мас людей і окремої людини як потужного внутрішнього двигуна суспільного прогресу.

Один із провідних вітчизняних учених Анатолій Гальчинський наголошує, що «Новим у розвитку суспільства є подолання економічного детермінізму (економіка – основа, решта – надбудовні складові)... Йдеться, знову-таки, про особливо значуще - про домінантність в економічному процесі логіки соціальних перетворень... Відповідно, між економічними та соціальними (в широкому контексті) факторами субординація змінюється на користь останніх » (розрядка автора) [17].

Для окреслення орієнтирів першочергових змін у цьому контексті автором було проведено ряд оцінок, у тому числі інституціонального забезпечення соціальної відповідальності суб'єктів економіки за соціальну динаміку і їх участі у розвитку потенціалу соціалізації, які показали наступне.

По - перше. Динаміка обсягів доходів та видатків Зведеного бюджету України (надалі ЗБУ) та отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування суб'єктами господарювання, яка приведена на рис. 2, показує, що доходи ЗБУ у 2008–2014 рр. забезпечувалися не бізнесом, а суб'єктом, відносно якого він мав нести повноцінну соціальну відповідальність.

По - друге. Порівняльний аналіз змін обсягів основних видів податків і зборів за період двох реформ бюджетного і податкового законодавства, презентованих на рис.3, підтверджує високий рівень впливу інтересів бізнесу на формування податкової політики держави. Так, за період, який аналізується, відбувалося постійне зменшення частки обсягів податку на прибуток суб'єктів господарювання, рентної плати, зборів на паливно - енергетичні ресурси та доходів від операцій з капіталом у загальному обсязі доходів ЗБУ.

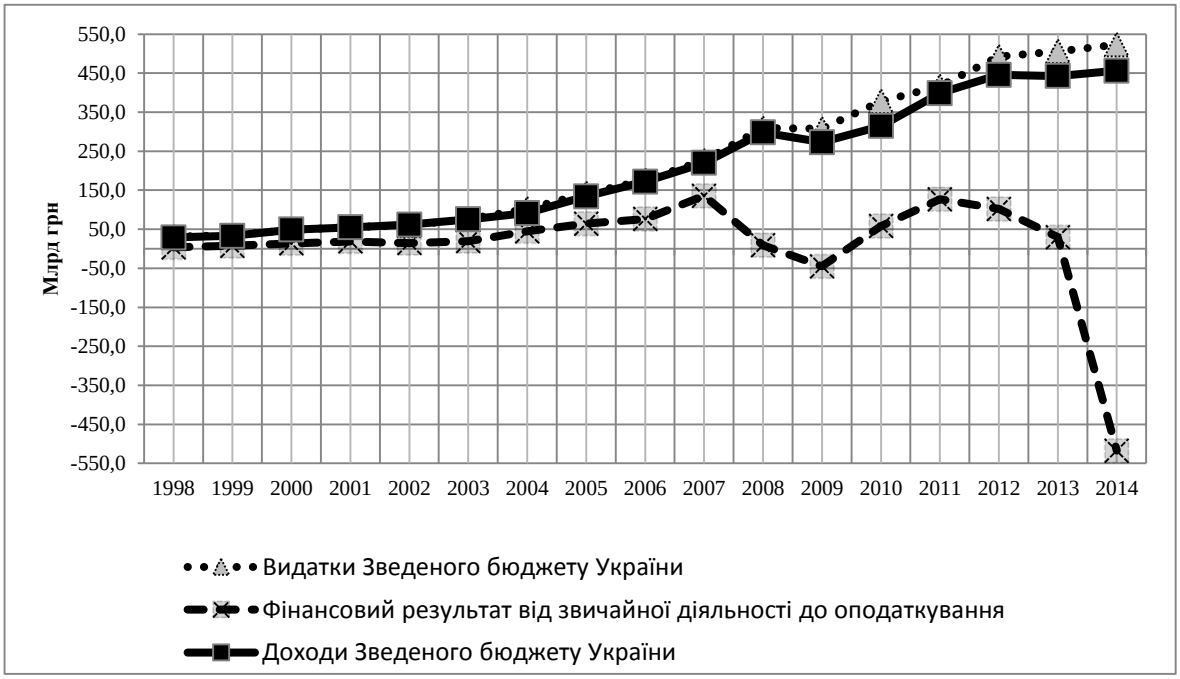

Рис.2. Динаміка виконання бізнесом базових основ соціальної відповідальності за результатами господарювання в 1998-2014 роках

Джерело: Складено за даними статистичних збірників «Бюджет України» за 1998-2014 роки

Водночас, випереджувальними темпами зростали обсяги тих податків, які зменшують реальні власні доходи населення, особливо найманих працівників. Ми маємо на увазі податки та збір на доходи фізичних осіб, внутрішні податки на товари і послуги (податок на додану вартість, акцизний податок з вироблених в Україні товарів тощо) .

Рис.3. Динаміка змін надходжень податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у 1995–2014 роках.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

По - третє. Такий стан виконання соціальної функції в державі призвів до непомірного її перевантаження концентрацією на рівні центральних органів влади всіх механізмів і можливостей щодо забезпечення добробуту населення, з практичним відстороненням останнього від вирішення проблем позитивної динаміки власного життя за рахунок власної праці. Адже саме податки на заробітну плату та податок на прибуток, як продукт зайнятого населення, є основними джерелами наповнення місцевих бюджетів і, в значній мірі, державного бюджету.

По - четверте. Відсутність у державі системних дій щодо стимулювання економічного і відповідного бюджетного зростання в цілому по Україні та її територій зокрема призвели до щорічного зменшення фінансової забезпеченості соціальної функції держави за рахунок доходів бюджету. У цьому контексті йдеться про реалії наповнення бюджету за рахунок прямих податкових надходжень від суб'єктів економіки, зокрема податком на прибуток підприємств і податком та збором на доходи фізичних осіб (надалі ПДФО) як окремо, так і разом (рис. 4).

Згідно з розрахунками, питома вага податку на прибуток підприємств впродовж 1999–2014 рр. зменшилася в 3,7 раза, а ПДФО – в 1,4 раза. Їх поєднані лімітуючі можливості презентує факт зменшення надходжень від них до ЗБУ в 2,2 раза із 81,1 до 37,3 відсотка.

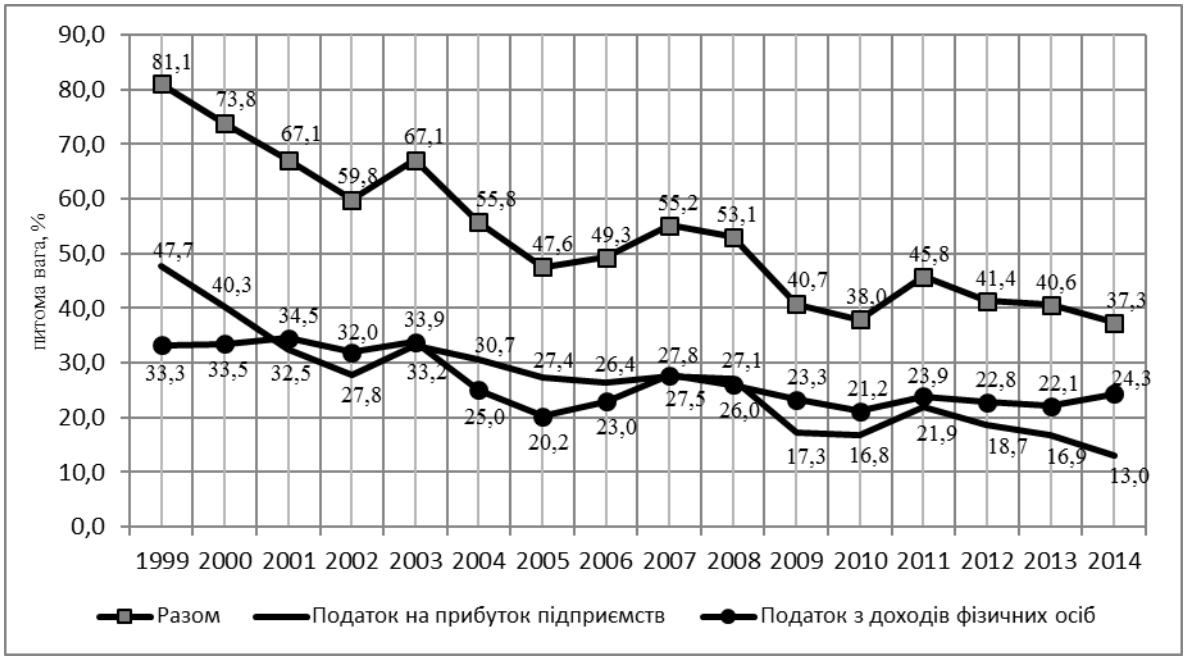

Рис.4. Рівень забезпечення видатків Зведеного бюджету України податком на прибуток підприємств та податком з доходів фізичних осіб за 1999-2014 роки

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

По - п'яте. Продовжуються тенденції зростання централізації доходів у державному бюджеті при одночасному суттєвому збільшенні навантаження місцевих органів самоврядування через делегування державою додаткових

повноважень на місцевий рівень. Причому зменшення частки власних доходів місцевих бюджетів у загальних доходах Зведеного бюджету України відбувається в умовах зростання частки тих їх доходів, які формуються за рахунок сплати ПДФО, або простіше – за рахунок основних податків, які сплачуються населенням у відповідних селах, селищах, містах!

Ці факти підтверджують думку, що на практиці розвиток економіки розглядається як мета, а зміна умов життя людей не вбачається навіть засобом її досягнення. У таких умовах недостатність необхідних державних механізмів справедливого розподілу доходів ЗБУ і стимулювання всіх суб'єктів економіки до зростання як доходів державного, так і місцевих бюджетів та формальний поділ їх адміністрування фактично унеможливлюють перехід місцевих органів самоврядування на новий рівень формування і використання бюджетних коштів на «бюджет розвитку» замість «бюджету споживання».

Власний практичний досвід державного управління та наукові дослідження ефективності фінансування соціальних заходів і закладів на рівні регіонів дозволяють стверджувати, що проблема об'єктивізації стану соціально-економічного розвитку країни не може бути зведена до узагальнення розрізнених даних про ступінь соціальності системи на тому чи іншому етапі соціально - ринкового реформування або навіть до пошуку якого-небудь, так би мовити, «найкращого» показника, що безпосередньо відображає всі сторони процесу соціалізації. Насамперед, необхідно радикально визначитися щодо інструментальних пріоритетів діагностики соціалізаційних можливостей країни. І не зводити їх, як це розуміють у більшості випадків, до розробки економіко-математичних моделей, програм на основі великого обсягу інформації. Сьогодні перш за все необхідно дати відповідь на питання про те, які саме чинники слід ураховувати в кожній реальній ситуації, і які з них з «бородою», а які «новостворені», щоб дійсно пояснити зміст необхідних змін у розвитку потенціалу соціалізації. Важливо вивчити конкретні вихідні параметри та їх співвідношення, які мають братися до уваги загалом і під час конструювання бажаної динаміки соціально-економічної бази добробуту. Для їх визначення необхідно керуватися насамперед самою постановкою завдання щодо забезпечення виконання соціальної функції держави в ринкових умовах, яка вимагає, як об'єктивно обумовлену необхідність, невпинного нарощування економічного і фінансово - бюджетного потенціалу до такого рівня, на якому держава буде здатна забезпечити добробут більшості членів суспільства. При цьому слід розуміти, що точкою перетину всіх векторів соціальної політики і первинним та визначальним осередком суспільства є сім'я, в якій відбуваються усі істотно взаємозалежні соціальні процеси, що зумовлюються закономірностями розвитку суспільства. Тут доцільно згадати, що ще Аристотель більше ніж за три століття до нашої ери писав, що «від природи людина схильна створювати скоріше пари, а не держави – настільки, наскільки сім'я первинніша і необхідніша від держави» [18, с.442].

Повертаючись до світової практики формування й розвитку соціалізаційного потенціалу, необхідно особливо врахувати наступне. У будь-якій країні він

формується як за безпосередньої, так і за опосередкованої участі держави, **але незалежно від цього соціальна система в Україні конституційно гарантує надання своїм громадянам соціальних і соціально-економічних прав**. Саме не врахування останнього державною владою і є «невидимою причиною» повільного розвитку всіх складових соціальної функції держави. З приведеною констатацією органічно пов'язується вислів видатного економіста А.Маршалла: «... І як це трапляється в економічній науці, ні ті результати відомих причин, ні ті причини відомих результатів, які найбільш помітні, не є загалом найважливішими. «Невидиме» частіше всього найбільш гідне вивчення, ніж «видиме». Особливо це справедливо, коли ми маємо справу не з якимось питанням, яке представляє лише локальний чи часовий інтерес, а прагнемо знайти керуючі ідеї для розробки довгострокової політики в інтересах суспільства або в силу іншої причини ми менш зацікавлені в безпосередніх причинах, ніж в причині причин — causoecausantes» [19, с.221].

Довільне виконання різними гілками влади соціальних гарантій, затверджених Конституцією України, і постійне неконституційне внесення змін до законодавчих актів, які нівелюють сутність конституційних соціальних норм свідчать про політичну обмеженість розуміння того, чи країна вже визнана соціальною, чи то прагне стати такою.

Висновок та перспективи подальших досліджень. Отримані в результаті дослідження фіксації реалізації державою власного соціального призначення дозволяють стверджувати про ослабленість її зацікавленості в зростанні ефективності суспільного виробництва і покладання у цьому питанні виключно на аксіоматичність раціонального господарювання приватного власника засобів праці.

Виокремлена тенденція не сприяла переорієнтації соціальної політики з безпосередньої підтримки незахищених верств населення на пошук балансу інтересів найманих працівників та роботодавців, який би враховував проблему їх життєзабезпечення через зміну мінімізації соціальних стандартів і гарантій.

Мова не йде про зменшення або збільшення обсягів видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, які мають прямий вплив на пом'якшення життєвих негараздів населення. Наголошується на логічності отримання ефективного результату від цих витрат. Так само, як і від використання коштів державного і місцевих бюджетів на утримання бюджетних установ, розвиток соціальної інфраструктури, бюджетні інвестиції на розвиток економіки держави у різних формах державної підтримки суб'єктів господарювання. Тобто всі витрати держави і органів місцевої влади, які проводяться за рахунок доходів ЗБУ, **обов'язково** повинні **впливати на зростання добробуту населення і зменшувати рівень його бідності, а не навпаки**. І насамперед це тому, що доходи державного та місцевих бюджетів **є по суті не державними, а народними коштами.** Але термін **«народні кошти»**, на жаль, не передбачений законодавством України і не вживається нашими політиками. Разом з тим, враховуючи сутність інституту і механізм функціонування «соціальної держави» та норму Конституції України (статті 5) про те, що **«... єдиним джерелом влади в Україні є народ.**

Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [20] та незадовільний стан використання бюджетних коштів у сучасний період, незважаючи на те, що в країні відбувається зміцнення солідарності суспільства, особливо в усіх формах їх прояву щодо захисту державності і незалежності України, на Сході і Півдні України, все ж таки доцільно розглянути питання про зміни та уточнення загальноприйнятих термінів «державні доходи» і «державні витрати».

Надзвичайно важливо в теперішній час, нової хвилі реформування соціальних заходів, зокрема бюджетного забезпечення розвитку місцевого самоврядування та модернізації системи розвитку зайнятості населення, проводити їх з радикальним удосконаленням оцінок виконання запланованих показників, визначених Стратегією подолання бідності населення, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р на 2016-2020 роки[21] . А для прискорення вирішення **складних питань соціальної функції держави стратегічного характеру** у перехідний період реформування місцевих бюджетів, необхідно розпочати з **простих і зрозумілих та одночасно надзвичайно необхідних державницьких кроків, а саме:**

- провести суцільну інвентаризацію всіх законодавчих актів щодо виконання соціальної, бюджетної і податкової політики;
- у стислі строки здійснити оцінку соціального стану всіх регіонів та ввести в практику складання соціальних кадастрів територіально - адміністративних одиниць держави для забезпечення прийняття ефективних рішень при плануванні і виконанні її соціальної функції відповідно до Конституції України;
- терміново переглянути всі нормативні акти з питання надання соціальних послуг, зокрема субсидій, допомог населенню та окремо різних преференцій суб'єктам господарювання. Одночасно вирішити питання щодо інтеграції інформаційних ресурсів, державних реєстрів, облікових, довідкових, біллінгових (виплатних) та інших інформаційних ресурсів міністерств, відомств, державних фондів, урядових та корпоративних сайтів, у тому числі бізнесових структур, які мають відношення до витрат коштів із бюджетів усіх рівнів, незалежно від їх відомчої підпорядкованості. Скласти єдиний публічний реєстр призначення і надання громадянам і суб'єктам господарювання всіх соціальних допомог, пільг, субсидій та інших поточних трансфертів підприємствам (установам, організаціям) за рахунок коштів як державного так і місцевих бюджетів ;
- розробити державні правила й процедури із системного обстеження та аналізу роботи бюджетної сфери і впровадити єдиний порядок створення бюджетних установ не за ознаками їх утримання, а за доцільністю та необхідністю виконання державних функцій, визначених Конституцією України;

Проведення таких заходів дозволить створити об'єктивну, достовірну нормативно - регуляторну базу планування та розвитку доходів і видатків бюджету держави. В той же час, сприятиме комплексному і публічному розгляду питань використання народних бюджетних коштів щодо визначення потенціалу фінансової забезпеченості не тільки видатків по соціальному захисту населення, а

також видатків на розвиток соціальної інфраструктури, що значно покращить передумови для правового та інституціонального забезпечення конституційно визначеного соціального призначення держави.

Література.

1. Хара В.Побудова соціальної держави – загальне національне завдання /В. Хара, В. Новіков // Україна: аспекти праці – 2003. – № 3. – С.27-32.

2. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів /За ред. В.Г.Городяненка. – К.: ВЦ „Академія”, 2003. – 560 с.

3. Гришкін В.О. Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи: монографія / В.О. Гришкін – Д.: Пороги, 2005. – 498 с.

4. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник / В.О. Котюк – К.: Атіка, 2005. – 592 с. С.106-110.

5. Гвасалія Д.С. Соціальна функція держави та її складові / Д.С. Гвасалія // Економіка і регіон – 2011. - № 2 (29) – С.42-46.

6. Омелянович Л. О. Бюджетна система / Л.О. Омелянович, В.С. Левченко, О.В. Хістєва, О.В. Чайковська, Г.Є. Долматова, О.О. Якубовська. – К. :Знання, 2009. – 234 с.

7. Данич О.Ф.Соціальна функція сучасної держави в контексті розвитку основоположних принципів права / О.Ф. Данич – Електронний ресурс – Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/63776/30-Danych.pdf?sequence=1?

8. Бульба В. Соціальні функції держави: сучасні моделі реалізації в державному управлінні / В. Бульба - Електронний ресурс – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/1/02.pdf

9. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004.– 472 с.

10. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Державна служба статистики України; За ред. І.М.Жук – К.: ТОВ «Август Трейд», 2015. – 585 с.

11. Хайек Ф.А. Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хайек; пер. с англ. – М. : Новое издательство, 2005. – 264 с.

12. Основні напрями соціальної політики на 1997–2000 рр.: Затверджені Указом Президента України від 18 жовтня 1997 р. № 1166/97 //Урядовий кур’єр. – 1997. – № 202-203.

13.Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року: Схвалено Указом Президента Українивід 24 травня 2000 року № 717/2000 // ОфіційнийвісникУкраїни. – 2000. - № 21. – С. 11-32.

14. Національна парадигма сталого розвиткуУкраїни / за заг. ред. Б. Є. Патона. – К.: ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України", 2012. – 72 с.

15. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015- Електронний ресурс – Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

16. Революция сознания: Трансатлантический диалог / С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел; Пер. с англ. – М.: ООО «И-во АСТ» и др., 2004. –248 с.

17. Гальчинський А. Світ розвертається ліворуч — у бік людини"/ А. Гальчинський // Дзеркало тижня. Україна - №40. – 29 жовтня 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-svit-rozvertayetsya-livoruch-u-bik-lyudini

18. Аристотель. Политика / Аристотель // Древнегреческаяфилософия: от Платона до Аристотеля. – М.: ООО Издательство АСТ»; Харьков «Фолио»,2003.–829с.

19. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл; Пер. с англ. – Т.3. – М.: ИГ «Прогресс», 1993. – 351 с.

20. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР //Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. - № 30. - ст. 141

21. Про схвалення Стратегії подолання бідності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk /cardnpd?docid = 248898080

References.

1. Khara V.Pobudova sotsial'noyi derzhavy – zahal'ne natsional'ne zavdannya /V. Khara, V. Novikov // Ukrayina: aspekty pratsi – 2003. – № 3. – S.27-32.

2. Sotsiolohiya: Pidruchnyk dlya studentiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv /Za red. V.H.Horodyanenka. – K.: VTS „Akademiya", 2003. – 560 s.

3. Hryshkin V.O. Sotsializatsiya ekonomiky Ukrayiny: teoriya, metodolohiya, perspektyvy: monohrafiya / V.O. Hryshkin – D.: Porohy, 2005. – 498 s.

4. Kotyuk V.O. Zahal'na teoriya derzhavy i prava: Navchal'nyy posibnyk / V.O. Kotyuk – K.: Atika, 2005. – 592 s. S.106-110.

5. Hvasaliya D.S. Sotsial'na funktsiya derzhavy ta yiyi skladovi / D.S. Hvasaliya // Ekonomika i rehion – 2011. - № 2 (29) – S.42-46.

6. Omelyanovych L. O. Byudzhetna systema / L.O. Omelyanovych, V.S. Levchenko, O.V. Khistyeva, O.V. Chaykovs'ka, H.YE. Dolmatova, O.O. Yakubovs'ka. – K. :Znannya, 2009. – 234 s.

7. Danych O.F.Sotsial'na funktsiya suchasnoyi derzhavy v konteksti rozvytku osnovopolozhnykh pryntsypiv prava/ O.F. Danych – Elektronnyy resurs – Rezhym dostupu: http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/63776/30-Danych.pdf?sequence=1?

8. Bul'ba V. Sotsial'ni funktsiyi derzhavy: suchasni modeli realizatsiyi v derzhavnomu upravlinni / V. Bul'ba - Elektronnyy resurs – Rezhym dostupu: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/1/02.pdf

9. Poslannya Prezydenta Ukrayiny do Verkhovnoyi Rady Ukrayiny pro vnutrishnye i zovnishnye stanovyshche Ukrayiny u 2003 rotsi. – K.: IVTS Derzhkomstatu Ukrayiny, 2004. – 472 s.

10. Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2014 rik / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny; Za red. I.M.Zhuk – K.: TOV «Avhust Treyd», 2015. – 585 s.

11. Khayek F.A. Doroha k rabstvu / Frydrykh Avhust fon Khayek; per. s anhl. – M. : Novoeyzdatel'stvo, 2005. – 264 s.

12. Osnovni napryamy sotsial'noyi polityky na 1997–2000 rr.: Zatverdzheni Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 18 zhovtnya 1997 r. № 1166/97 //Uryadovyy kur"yer. – 1997. – № 202-203.

13.Osnovni napryamy sotsial'noyi polityky na period do 2004 roku: Skhvaleno Ukazom Prezydenta Ukrayinyvid 24 travnya 2000 roku № 717/2000 // OfitsiynyyvisnykUkrayiny. – 2000. - № 21. – S. 11-32.

14. Natsional'na paradyhma stalohorozvytkuUkrayiny / za zah. red. B. YE. Patona. – K.: DU "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku NAN Ukrayiny", 2012. – 72 s.

15. Stratehiya staloho rozvytku «Ukrayina – 2020»: Skhvaleno Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 12 sichnya 2015 roku № 5/2015- Elektronnyy resurs – Rezhym dostupu:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

16. Revolyutsyya soznanyya: Transatlantycheskyy dyaloh / S. Hrof, É. Laslo, P. Rassel; Per. s anhl. – M.: OOO «Y-vo ACT» y dr., 2004. –248 s.

17. Hal'chyns'kyy A. Svit rozvertayet'sya livoruch — u bik lyudyny"/ A. Hal'chyns'kyy // Dzerkalo tyzhnya. Ukrayina - №40. – 29 zhovtnya 2016. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-svit-rozvertayetsya-livoruch-u-bik-lyudini

18. Arystotel'. Polytyka / Arystotel' // Drevnehrecheskayafylosofyya: ot Platona do Arystotelya. – M.: OOO Yzdatel'stvo AST»; Khar'kov «Folyo», 2003. – 829 s.

19. Marshall A. Pryntsypy ékonomycheskoy nauky / A. Marshall; Per. s anhl. – T.3. – M.: YH «Prohress», 1993. – 351 s.

20. Konstytutsiya Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 28.06.1996 № 254k/96-VR //Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR). – 1996. - № 30. - st. 141

21. Pro skhvalennya Stratehiyi podolannya bidnosti: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 16 bereznya 2016 r. № 161-r. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.kmu.gov.ua/control/uk /cardnpd?docid = 248898080

Н.Н. Деева, д.э.н., профессор,
главный научный сотрудник
Институт демографии и социальных
исследований им. М.В. Птухи НАН Украины

Обозначены особенности выполнения социальной функции государства в условиях развития ее социальной модели в контексте преодоления разбалансированности социализационных возможностей и потребностей в их реализации. Особое внимание уделено структурной двойственности социальной функции государства, которую необходимо учитывать при определении содержания социальной политики. Оценено по ряду индикаторов, отражающих экономическую активность и уровень поддержки незащищенных слоев населения, практику приведения содержания социальной политики к условиям социализированного рынка. Обобщены попытки власти по регуляторному обеспечению социального предназначения государства за годы независимости. Проведён анализ деструктивных изменений относительно институционального обеспечения социальной ответственности субъектов экономики за социальную динамику и их участия в развитии потенциала социализации. Обобщены условия достижения социальных целей государством через пересмотр теоретико-методологической базы бюджетного процесса.

Ключевые слова: *социальная функция государства, реализация, социальное государство, особенности, изменения, оценка, деструкции, перспективы.*

N.M. Deeva, PhD in Economics, professor,
Leading research fellow
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Characteristics of the social state functions perform in terms of its social model development in the context of overcoming the imbalance of socialization opportunities and requirements for their implementation indicated. Particular attention is paid to the structural duality of the state social functions, which must be taken into account in determining the content of social policy. A number of indicators, reflecting the economic activity and the level of support for disadvantaged population groups, the practice of bringing the content of social policy to the conditions of socialized market were evaluated on. Attempts by regulatory authorities to ensure the social mission of the state during the years of independence were generalized.

The analysis of the destructive changes with respect to institutional support of social responsibility of subjects of the economy and the social dynamics of their participation in the development of socialization potential was carried out. The conditions for achieving social objectives through the state review of the theoretical and methodological framework of the budget process were summarized.

Keywords: *the social function of the state, the implementation of, the welfare state, particular qualities, change, evaluation, destruction, prospect.*